

PROTECȚIA MEDIULUI ÎN CAZUL CONFLICTELOR ARMATE

Mădălina Virginia ANTONESCU

Doctor în drept european, cercetător științific – Universitatea București

Articolul de față explorează un domeniu de actualitate privind relația dintre mediul înconjurător, dreptul generațiilor viitoare de a beneficia de un mediu curat, sănătos și de o planetă sigură, neafectată de războaie, precum și dreptul omului și al generațiilor viitoare de a trăi într-o lume eliberată de teroare, sărăcie și insecuritate. Pe plan internațional, există unele reglementări privind relația dintre mediu și tehnologiile militare sau cele folosite în scopuri ostile, însă acestea trebuie să fie îmbunătățite și corelate cu recente dezvoltări privind obligațiile statelor în materia dezvoltării durabile și a protecției mediului. Mediul trebuie protejat nu doar în raport cu dreptul la dezvoltare al popoarelor și statelor, ci și în raport cu existența conflictelor militare și a crizelor de orice tip care implică tehnologii distructive la adresa sa. Apreciem că este un domeniu de interes major în care, pornind de la definiția „mediului manipulat militar”, se poate ajunge la elaborarea unor studii de drept comparativ și de securitate privind această relație juridică.

Cuvinte-cheie: dreptul internațional al mediului, Pactul global pentru mediu, Pactul verde european, amenințări de securitate, tehnologii militare.

Articolul reprezintă o perspectivă teoretică și nu angajează nicio persoană fizică sau juridică, nici politica statului român. Toate drepturile asupra prezentului material sunt rezervate. Orice citare este posibilă, cu menționarea sursei complete și a autorului.

MEDIUL ÎNCONJURĂTOR, CA ATARE, NU ESTE OBIECTIV MILITAR ȘI NU POATE FI CONSIDERAT ASTFEL

Securitatea mediului este, în secolul XXI, parte a securității naționale, europene-regionale și internaționale. Mediul înconjurător capătă o importanță din ce în ce mai mare în cultura juridică și politică a societăților secolului XXI, datorită provocărilor schimbărilor climatice, intensificării gradului de industrializare, poluării aerului, apelor, deteriorării crescânde a calității solului și subsolului, gradului crescut de schimbare și modificare a ecosistemelor naturale și legăturii globale între toate ecosistemele terestre, aflate într-un echilibru fragil.

Responsabilitatea societăților umane asupra calității vieții pe Terra, asupra prezervării ecosistemelor naturale începe să fie privită ca făcând parte dintr-un concept specific, „*securitatea mediului*”, care devine parte a conceptului de securitate națională, regional-europeană și internațională.

Oricum am privi conceptul de „*securitate a mediului*”, acesta nu mai este unul izolat, ci unul aflat în strânsă legătură cu termeni până acum clasici în accepțiunea lor (securitatea națională, regională, internațională).

Afectarea calității mediului într-un stat poate crea efecte în alt stat, securitatea mediului trebuind a fi gândită în termeni de *securitate transfrontalieră*, pentru care trebuie concepute mecanisme, strategii, instituții de prevenție și de management al crizelor, al dezastrelor, care afectează mediul.

În contemporaneitate, dezvoltarea tehnologiilor militare nu trebuie să afecteze mediul înconjurător, pe măsură ce le este crescut gradul de „*intelență*” (lovitura de mare precizie). Atât în strategiile, cât și în tacticile militare, protecția mediului înconjurător ar trebui să fie avută în vedere ca o formă de responsabilizare pentru a transmite patrimoniul natural al planetei către generațiile viitoare.

Responsabilitatea societăților umane asupra calității vieții pe Terra, asupra prezervării ecosistemelor naturale începe să fie privită ca făcând parte dintr-un concept specific, „securitatea mediului”, care devine parte a conceptului de securitate națională, regional-europeană și internațională.

Gradul crescut de tehnologizare și de inteligență artificială în natura armamentelor militare și în modul de a concepe și de a purta războaie în secolul XXI trebuie să plece de la premisa obligatorie a protecției mediului înconjurător, de la definirea lui ca nefiind obiectiv militar, de la obligația generațiilor prezente, oricare ar fi diferențele dintre ele, de a transmite o planetă sănătoasă și bogată în ecosisteme naturale funcționabile și sănătoase, o calitate a vieții crescută, generațiilor viitoare.

Cu alte cuvinte, gradul crescut de tehnologizare și de *inteligență artificială (Artificial Intelligence/AI)* în natura armamentelor militare și în modul de a concepe și de a purta războaie în secolul XXI trebuie să plece de la premisa obligatorie a *protecției mediului înconjurător*, de la *definirea lui ca nefiind obiectiv militar*, de la *obligația generațiilor prezente*, oricare ar fi diferențele dintre ele, de a *transmite o planetă sănătoasă și bogată în ecosisteme naturale funcționabile și sănătoase, o calitate a vieții crescută, generațiilor viitoare.*

Dreptul generațiilor viitoare la un mediu sănătos¹, la o înaltă calitate a vieții începe deja să devină un drept *fundamental* al omului, dar și al *umanității* (alt concept juridic aflat în atenția juriștilor secolului XXI).

Astăzi, putem spune că asistăm, din nou, *la o cursă a înarmărilor*, datorită unui mod specific de a privi lumea internațională, la un salt tehnologic în materia tipurilor de armamente, dublat atât de *ineficacitatea reglementărilor de dezarmare* a statelor, cât și de *practica recentă a retragerii statelor importante din acorduri internaționale.*

Prin însăși existența lor, tipurile și cantitățile de armament deținute azi de state constituie *amenințări directe și grave la adresa planetei, a ecosistemelor naturale, a mediului înconjurător din orice stat*, consideră doctrina². Existența acestor stocuri de armamente cu potențial de distrugere pe scară întinsă a mediului înconjurător, laolaltă cu așezările urbane vizate sau cu obiectivele vizate, constituie factori de dezechilibre ecologice, după cum a remarcat doctrina, deja³.

Dreptul internațional al mediului a fost influențat de relația mediu-conflicte armate, trebuind să reglementeze conceptul juridic de „*mediu manipulat militar*”. Astfel, definiția „*mediului manipulat militar*” privește acel tip de mediu „*a cărui compoziție, structură și dinamică este perturbată de utilizarea mijloacelor și metodelor de război, inclusiv a tehnicilor de manipulare a mediului*”⁴. Prin urmare, doctrina folosește o definiție actualizată asupra acestui concept, introducând în cadrul tehnologiilor militare de intervenție violentă

¹ Vezi <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>, consultat la 18 februarie 2020.

² Daniela Marinescu, *Tratat de dreptul mediului*, ediția a IV-a, Editura Universul Juridic, București, 2010, pp. 600-601.

³ *Ibidem.*

⁴ *Ibidem.*

asupra mediului (conflicte armate, războaie) și tehnicile militare (sau folosite în scop militar) de perturbare a mediului. În această concepție a doctrinei juridice din materie se includ și sistemele de influențare sau perturbare a climei sau a vremii (așa-numitele tehnologii militare din cadrul războiului climatologic)⁵.

„Mediul manipulat militar” este un concept care promite să se dezvolte în secolul XXI, pe măsura avansului tehnologiilor militare și civile și a capacității acestora de a fi folosite de actori statali sau non-statali (rețele teroriste, organizații etc.) în războaie, conflicte armate, crize ori pentru provocarea, extinderea unor astfel de crize.

„Mediul manipulat militar” poate suporta intervenția tehnicilor militare sau civile în caz de conflicte armate, dar și de crize locale, regionale de tot felul, cu implicarea unor actori non-statali sau supra-statali (miliții, forțe de securitate, trupe paramilitare, trupe ale unor generali rivali în statele colapsate sau cu autoritate în soluție etc.).

„Mediul manipulat militar” poate suporta nu doar intervenția unor categorii recunoscute de drept internațional public (popoarele care luptă pentru independență, beligeranții, forțele militare reprezentând state sau alianțe de state), ci și intervenția (non-autorizată, non-legitimată din punctul de vedere al dreptului internațional public) a actorilor non-statali (rețele teroriste, grupări religioase înarmate etc.).

Nu ar trebui însă, în opinia noastră, să considerăm că, devreme ce un actor are calitatea de subiect de drept internațional public, acesta ar avea și „legitimitatea” de a distruge mediul înconjurător prin tehnicile sale și tehnologiile militare sau pe cele folosite în scopuri militare.

Mediul înconjurător nu trebuie să devină și nici să fie tratat ca obiectiv militar, deoarece el reprezintă elementul esențial pentru supraviețuirea speciei umane, fiind compus din ansamblul de ecosisteme unice, dependente unele de altele și dispuse la nivel global într-un mod interconectat. Cu alte cuvinte, *responsabilitatea statelor* în secolul XXI, care se dorește un secol al avansului tehnicii și tehnologiilor și al științei (inclusiv în domeniul militar și asupra conceptului de război sau conflict militar), trebuie să conțină, din punct de vedere juridic și politic, la nivel *național, regional și global*, o răspundere *directă* privind mediul.

„Mediul manipulat militar” poate suporta nu doar intervenția unor categorii recunoscute de drept internațional public (popoarele care luptă pentru independență, beligeranții, forțele militare reprezentând state sau alianțe de state), ci și intervenția (non-autorizată, non-legitimată din punctul de vedere al dreptului internațional public) a actorilor non-statali (rețele teroriste, grupări religioase înarmate etc.).

⁵ *Ibidem*, p. 601.

Statul, într-o ordine westphaliană, continuă să rămână principalul actor și subiect de drept internațional al mediului care își va asuma răspunderea pentru intervenția violentă asupra mediului (în caz de conflicte armate, de război sau de orice acțiune teroristă sau a altor grupări non-statale sau cvasi-statale) și care răspunde pentru că a permis sau nu a împiedicat intervenția sau nu a restaurat mediul afectat de o astfel de intervenție.

Statele ar trebui să își asume în mod expres, prin legislație internă, prin cea regională (europeană, de exemplu), dar și internațională, obligația de a descuraja orice acțiune a vreunui alt actor statal sau non-statal în a deteriora sau a afecta, prin tehnici și tehnologii militare sau civile folosite în scop militar, calitatea și însăși existența ecosistemelor de pe teritoriul lor și asupra cărora ele își angajează responsabilitatea potrivit principiilor și normelor de drept internațional și național al mediului.

Suveranitatea statului implică și suveranitatea sa asupra teritoriului său, asupra tuturor ecosistemelor naturale și artificiale din limitele jurisdicției sale.

Statul, prin urmare, într-o ordine westphaliană, continuă să rămână principalul actor și subiect de drept internațional al mediului care își va asuma răspunderea pentru intervenția violentă asupra mediului (în caz de conflicte armate, de război sau de orice acțiune teroristă sau a altor grupări non-statale sau cvasi-statale) și care răspunde pentru că a permis sau nu a împiedicat intervenția sau nu a restaurat mediul afectat de o astfel de intervenție.

De asemenea, o legislație regională sau internațională adaptată secolului XXI ca secol al interdependențelor globale (în care, dacă un ecosistem dintr-o regiune este afectat prin intervenție armată de orice fel, se creează efecte dăunătoare asupra calității vieții și mediului în alte state sau regiuni) ar trebui să prevadă *obligații întărite de solidaritate a statelor* pe plan regional și internațional și *mecanisme, proceduri colective clare de activat în asemenea cazuri*, în care intervențiile militare de orice fel produc dezastre sau efecte grave asupra mediului dintr-o țară sau o anumită regiune.

În secolul XXI, datorită creșterii gradului distructiv al tehnologiilor și tehnicilor militare, trebuie să crească în mod corespunzător și gradul de răspundere juridică al statelor pentru distrugerea sau nerepararea mediului manipulat militar.

Am spune chiar că, în secolul schimbărilor climatice, când deja se vorbește de războaie climatice, pe măsura avansului tehnologic militar al statelor, conceptul de „mediu manipulat militar” devine unul extrem de important pentru a asigura garanții juridice și politice pentru pacea planetei și dreptul generațiilor prezente și viitoare la pace, la o înaltă calitate a vieții.

Până în prezent, în dreptul internațional al mediului se consideră că există consacrate *două principii generale* (însă, acesta este un domeniu care se cere *în permanență adaptat și îmbunătățit*). Primul principiu are în vedere obligațiile fiecărui stat (fiind deci limitat la sfera actorilor statali, deși intervenții de tip militar, indiferent de denumire, pot fi realizate și de actorii non-statali) *de a nu cauza pagube mediului dincolo de competența sa teritorială*. Beligeranții nu sunt exonerați de această obligație, aceștia fiind supuși răspunderii pentru pagube transfrontaliere cauzate mediului natural⁶. Dar, poate exista o obligație juridică în viitor, pentru beligeranți, să își angajeze răspunderea și în caz de prejudicii la nivel transfrontalier sau infra-local cauzate *mediului artificial* (așezări urbane, sate) sau *mediului mixt* (părți de mediu natural integrate în mediul urban sau rural), precum cele de la periferiile marilor orașe sau din orice spațiu care înconjoară un grup sau o așezare urbană sau rurală. Aceasta ar fi o *extindere a obligațiilor de răspundere juridică în cazul beligeranților*, care s-ar aplica îndeosebi statelor (deci, nu doar în cazul *mediului natural* afectat de tehnologii militare).

Al doilea principiu privește *obligația statelor de a respecta mediul, în general*. După cum vedem, este vorba tot de un principiu privind *statele*, deci de unul limitat, în vreme ce, în mod real, se pot cauza mediului afectări sau distrugerii ireparabile chiar, prin manipulare militară nu doar din partea statelor, *ci și a actorilor non-statali sau cvasi-statali*.

Acest al doilea principiu privește obligațiile statelor de a respecta mediul și de a nu-l deteriora în afara jurisdicțiilor lor, de pildă în zonele mării libere, pe fundul mărilor și oceanelor, în spațiile de interes comun al umanității, precum Luna, Cosmosul, marea liberă, Antarctica sau corpurile cerești⁷.

În alte documente internaționale adoptate sub egida ONU, de pildă în Carta Mondială a Naturii⁸, sunt prevăzute principii obligatorii de respectat *pentru state*, conectate la principiul dezvoltării durabile. Aceste principii, așa cum sunt înscrise în această Cartă, document important pentru definirea ordinii juridice a secolului XXI ca o ordine

În dreptul internațional al mediului se consideră că există consacrate două principii generale. Primul principiu are în vedere obligațiile fiecărui stat de a nu cauza pagube mediului dincolo de competența sa teritorială. Al doilea principiu privește obligația statelor de a respecta mediul, în general.

⁶ Daniela Marinescu, *op. cit.*, p. 601.

⁷ *Ibidem*, p. 601.

⁸ Vezi <https://www.refworld.org/docid/3b00f22a10.html>, consultat la 12 februarie 2020.

În Carta Mondială a Naturii apare, în mod expres precizat, principiul protejării naturii împotriva degradărilor cauzate de războaie sau de alte activități ostile.

juridică întemeiată pe responsabilitatea statelor față de mediu și pe obligatoria raportare a politicilor lor de dezvoltare la cerința protejării mediului, sunt:

- principiul respectului față de natură și față de procesele sale naturale, statele fiind obligate în mod expres să nu le afecteze ori să le împiedice (deci, inclusiv o obligație juridică aplicabilă în cazul conflictelor armate sau al crizelor ce implică, indiferent de denumirea și tipul lor, tehnologii militare sau civile folosite în scop militar sau cu impact violent asupra mediului);
- principiul conservării biodiversității și al habitatelor necesare păstrării biodiversității, principiul gestionării sau folosirii ecosistemelor și organismelor, a resurselor uscatului, marine și atmosferice din perspectiva respectării sustenabilității, a respectării integrității unor astfel de ecosisteme sau specii;
- principiul conservării tuturor ariilor Pământului, uscat și apă, cu o protecție specială acordată ariilor unicat și speciilor rare sau primejduite⁹.

În Carta Mondială a Naturii apare, în mod expres precizat, referitor la tema de față, principiul protejării naturii împotriva degradărilor cauzate de războaie sau de alte activități ostile.

Statele au, prin pct. 21 din Cartă, și obligații juridice, și anume pe acelea de:

- a coopera pentru conservarea naturii, prin activități comune, consultări, schimb de informații;
- a stabili standarde pentru produse și procese de manufactură care *pot produce efecte adverse asupra naturii*;
- a implementa prevederile legale internaționale privind protecția și conservarea mediului înconjurător;
- a se asigura că *activitățile din jurisdicția lor sau de sub controlul lor nu vor produce pagube sistemelor naturale localizate în alte state sau în arii de dincolo de jurisdicția națională*;
- a proteja, salva și conserva natura *în ariile de dincolo de jurisdicția lor națională*. Acest punct din Cartă *extinde sfera de responsabilitate juridică nu doar la state, ci și la organizații*

⁹ *Ibidem.*

internaționale, care apar precizate în mod expres pentru îndeplinirea obligațiilor de mai sus.

Art. 5 din Carta Mondială a Naturii, în mod expres, se referă la principiul potrivit căruia natura va fi apărată de degradările cauzate de războaie sau de alte acte ostile, iar art. 20 impune statelor ca *activitățile militare care pot produce prejudicii naturii să fie evitate*¹⁰. Aceste două prevederi sunt *formulate în mod imperativ la adresa statelor* care sunt subiecte de drept internațional. În consecință, *statele trebuie să garanteze o protecție a mediului în caz de acte ostile sau război, înlăturând aceste pericole și degradări care pot fi provocate sau despre care au indicii clare că vor fi provocate indirect sau direct prin acțiunea unor actori non-statali. Această extensie juridică la cele două principii*, cu privire la răspunderea statelor pentru degradările provocate sau care pot fi provocate de actorii non-statali, cvasi-statali (din regiunile unde autoritatea statelor este slăbită sau în soluție sau nu mai există), *este una necesară*, considerăm noi, și *ea ar trebui consacrată rapid* în documente regionale și internaționale de protecție adecvată a mediului, de la nivel regional și internațional.

De asemenea, noi considerăm că s-ar impune și o aplicare a principiului *bunei-vecinătăți și a solidarității regionale a statelor*, în cazul în care un stat este în soluție sau are o autoritate slabă sau contestată de actorii non-statali care acționează pe teritoriul său (cazul Siriei, Libiei, Irakului, Yemenului), în care se impune fie o răspundere colectivă a statelor participante la conflictul militar de pe acel teritoriu, fie a statelor vecine, fie al comunității internaționale în ansamblu, pentru refacerea, protejarea mediului afectat pe acel teritoriu, de activitățile militare.

Cazul teritoriilor aflate în stare de soluție sau cu autoritate slabă sau un stat care nu poate controla părți din teritoriul său, fiind într-un conflict armat în care sunt implicate și state, dar și actori non-statali (grupări paramilitare, teroriste, rebeli, miliții etc.), trebuie să impună *urgent o reglementare juridică de protecție a mediului manipulat militar în asemenea cazuri*, atât la nivel regional, cât și internațional, impunând răspunderea directă pentru calitatea mediului a statelor

Art. 5 din Carta Mondială a Naturii, în mod expres, se referă la principiul potrivit căruia natura va fi apărată de degradările cauzate de războaie sau de alte acte ostile, iar art. 20 impune statelor ca activitățile militare care pot produce prejudicii naturii să fie evitate.

¹⁰ Daniela Marinescu, *op. cit.*, p. 601.

„Mediul manipulat militar”, în accepțiunea largă, așa cum ar trebui să fie consacrat într-o viitoare convenție internațională, ar trebui să cuprindă nu doar mediul natural propriu-zis, ci și mediul artificial (urban), mixt (împrejurimile unei așezări, periferia, zonele limitrofe), dar și mediul cultural (obiective turistice, istorice, culturale).

participante la acel conflict armat, precum și răspunderea statelor participante pentru intervențiile militare ale grupărilor non-statale.

O asemenea răspundere ar trebui să intervină și în cazul protejării și restaurării obiectelor sau așezărilor reprezentând *patrimoniul cultural* de pe teritoriul statelor afectate de conflicte armate.

„*Mediul manipulat militar*”, în accepțiunea largă, așa cum ar trebui să fie consacrat într-o viitoare convenție internațională, *ar trebui să cuprindă nu doar mediul natural propriu-zis, ci și mediul artificial (urban), mixt (împrejurimile unei așezări, periferia, zonele limitrofe), dar și mediul cultural (obiective turistice, istorice, culturale de tot felul)*. Aceste tipuri de medii trebuie să fie protejate de intervenții militare, ferite de distrugere, iar o legislație sancționatorie la nivel național, regional și internațional ar trebui să fie adoptată pentru protejarea sa, indiferent de tipul de mediu.

De asemenea, mai trebuie menționată și *Convenția privind interzicerea utilizării în scopuri militare sau oricare alte scopuri ostile a tehnicilor de modificare a mediului înconjurător (ENMOD)*, adoptată de Adunarea Generală a ONU în 10 decembrie 1976 și intrată în vigoare în 5 octombrie 1978¹¹. România a semnat această convenție la 18 mai 1977 și a ratificat-o prin decretul nr. 100 din 28 martie 1983. Acest instrument juridic internațional are valabilitate nelimitată și se convertește, în opinia noastră, într-un cadru legal preliminar și obligatoriu nu doar pentru state, ci care trebuie extins și la actorii non-statali, pentru a asigura o protecție adecvată mediului în secolul XXI. Amintim aici și faptul că textul Convenției stabilește un Comitet Consultativ de experți, ce poate fi convocat ad-hoc la solicitarea statelor părți. Competența acestui Comitet este de a oferi consultări oficiale privind diferende posibile și a determina exact natura activităților cu privire la care sunt suspiciuni că ar fi încălcat Convenția¹². Alte dispoziții din Convenție se referă la modalitatea de întrunire a delegațiilor statelor părți în conferințe periodice de re-examinare a funcționării Comisiei. În acest context, trebuie remarcat că și SUA sunt parte a Convenției,

¹¹ Vezi <file:///C:/1976-enmod-icrc-factsheet.pdf>, <https://www.unog.ch/enmod>, consultat la 12 februarie 2020.

¹² Adrian Năstase, *Documenta universales I, Documente fundamentale ale dreptului internațional contemporan și ale relațiilor internaționale*, ediție îngrijită de Roxana Frailich, Asociația Română pentru Educație Democratică, Regia Autonomă Monitorul Oficial, București, 1997, p. 408.

președintele ratificând Convenția la 13 decembrie 1997 și aceasta intrând în vigoare pentru SUA la 17 ianuarie 1980, când s-a depus, la New York, instrumentul de ratificare¹³.

Această Convenție are o importanță esențială pentru relația dintre mediu și activitățile militare, fiind *interzise folosirea de metode noi sau de mijloace de luptă destinate să producă sau despre care se poate prevedea că pot produce efecte dăunătoare larg răspândite, de lungă durată* în privința mediului.

Prin Convenție *mai sunt interzise și tehnicile cu efecte larg răspândite, de lungă durată sau grave asupra mediului*. Este apreciată că *însăși existența* unor tehnici noi, de natură să aducă atingere sau modificări în scop militar mediului, poate fi începutul unor dezastre serioase, dacă procesul va lua amploare¹⁴, după cum se arată în Convenție.

Convenția *definește tehnicile de modificare a mediului ca „alterând – laolaltă cu modificările deliberate ale proceselor naturale – dinamica, compoziția, structura aerului, incluzând biosfera, atmosfera, litosfera, hidrosfera sau spațiul cosmic, prin producerea de cutremure, avalanșe, alunecări de terenuri etc.”*¹⁵.

Convenția consideră ca exemple ale efectelor negative ce ar putea rezulta în urma folosirii tehnicilor de modificare a mediului următoarele: schimbările climatice sau ale agenților climatici, răsturnările echilibrului ecologic, schimbările curenților oceanici, schimbările aduse stratului de ozon sau ale ionosferei.

Pentru vremea la care a fost semnată și ratificată (anii '70-'80), Convenția prezintă o neașteptată valoare inovatoare într-un domeniu care avea, decenii mai târziu, până în prezent, să fie considerat ca unul vital pentru supraviețuirea speciei umane și a planetei înseși.

Astăzi, schimbările climatice generează ample și profunde dezbateri între diferite viziuni ale statelor, pro și contra abandonării tehnologiilor și economiilor cu potențial disturbator pe scară largă sau deosebit de intens (ca urmare a gradului de industrializare, agriculturii chimice, defrișărilor masive etc.) la adresa mediului. Între schimbările

Convenția are o importanță esențială pentru relația dintre mediu și activitățile militare, fiind interzise folosirea de metode noi sau de mijloace de luptă destinate să producă sau despre care se poate prevedea că pot produce efecte dăunătoare larg răspândite, de lungă durată în privința mediului.

¹³ *Ibidem*, p. 409.

¹⁴ Vezi <file:///C:/1976-enmod-icrc-factsheet.pdf>, <https://www.unog.ch/enmod>, consultat la 12 februarie 2020.

¹⁵ *Ibidem*.

climatice și intervenția umană (aici, a statului, a companiilor, în special) și capacitatea mediului de a se regenera există o legătură strânsă. Convenția se referă expres, în preambulul său, la *Declarația Conferinței Națiunilor Unite privind mediul înconjurător*, de la Stockholm, din 16 iunie 1972, și recomandă utilizarea în scopuri pașnice a tehnicilor de modificare a mediului, amintind, în mod expres, de *dreptul generațiilor prezente și viitoare de a beneficia de un mediu conservat și îmbunătățit*.

Convenția (63 de state fiind state părți la ea) recunoaște efectele extrem de dăunătoare pe care le are asupra mediului utilizarea unor astfel de tehnici în scopuri militare sau în oricare alte scopuri ostile (deci, definiție largă, care include *orice acțiune cu caracter ostil mediului, nu doar a celor militare* de manipulare a mediului).

Art. 1 din Convenție introduce în sarcina statelor părți obligația de a nu angaja în utilizarea în scopuri militare sau în oricare alte scopuri ostile tehnici de modificare a mediului, cu efecte larg răspândite, de lungă durată sau grave, ca mijloace provocând distrugerii, daune sau prejudicii altor state părți.

Art. 1 din Convenție introduce în sarcina statelor părți *obligația de a nu angaja* în utilizarea în scopuri militare sau în oricare alte scopuri ostile tehnici de modificare a mediului, cu efecte larg răspândite, de lungă durată sau grave, ca mijloace provocând distrugerii, daune sau prejudicii altor state părți. În alineatul 2, o asemenea prevedere prohibitivă a statelor părți se extinde și la *relațiile acestora cu terții* (alte state, un grup de state sau organizații internaționale), statele părți angajându-se să *nu acorde asistență, să nu încurajeze, să nu incite* alte state, grupuri de state sau organizații internaționale la angajarea unor activități contrare alin. 1. Aceasta este o prevedere cu *aplicabilitate largă și extrem de importantă*, care pleacă de la interdicția fixată în sarcina statelor părți de a *prezerva mediul și a nu-l folosi în scopuri militare sau în oricare alte scopuri ostile, nu doar în raporturile dintre ele, dar și cu terții, indiferent că sunt state, grupuri de state (alianțe, coaliții, federații) sau organizații internaționale*. Alte categorii (actori non-statali) care au proliferat în ultimele două decenii în plan infra-local, regional și chiar global nu sunt cuprinse în această Convenție, dar *textul poate fi extins și îmbunătățit*.

Art. IV obligă statele părți să ia orice măsură considerată necesară de a interzice sau a preveni orice activitate *ce contravine acestei Convenții*, în orice loc aflat sub jurisdicția sau sub controlul său.

De asemenea, potrivit art. 5 din Convenție, statele părți sunt obligate să *coopezeze și să se consulte reciproc între ele*, pentru a rezolva orice problemă ar putea apărea în legătură cu obiectivele

acestei Convenții sau cu aplicarea ei. Sunt încurajați inclusiv activități de cooperare în cadrul ONU și al organizațiilor sale.

Dacă un stat parte consideră că orice alt stat parte își încalcă obligațiile decurgând din această Convenție, el poate depune o plângere la Consiliul de Securitate al ONU ce are în competență a investiga, conform Cartei ONU, faptele rezultând din plângerea primită de Consiliu. În cazul în care Consiliul de Securitate al ONU decide că partea respectivă a fost vătămată sau riscă să suporte o vătămare ca efect al încălcării acestei Convenții, fiecare stat parte este obligat să acorde asistență sau sprijin cu privire la oricare parte a Convenției care solicită aceasta. Articolul VI introduce *o posibilitate juridică de a lărgi conținutul Convenției, prin depunerea de amendamente de către statele părți.*

DOCUMENTE PE PLAN INTERNAȚIONAL ȘI EUROPEAN PRIVIND RELAȚIA DINTRE MEDIU ȘI AMENINȚĂRILE LA ADRESA SECURITĂȚII

Documentele recent adoptate sub egida ONU se referă în mod repetat la dreptul omului la un mediu sănătos și echilibrat, la dreptul popoarelor și al generațiilor viitoare la o înaltă calitate a vieții, care nu poate fi obținută (la fel ca și dreptul la dezvoltare durabilă, un alt drept fundamental al celei mai recente categorii de drepturi ale omului și ale popoarelor, din ultimele decenii) decât cu condiția preservării, respectării și îmbunătățirii calității mediului. Printre aceste documente (***care au incidență juridică asupra relației dintre mediu și conflictele armate***, introducând *obligații indirecte* în sarcina statelor cu privire la protecția mediului, inclusiv din prisma folosirii asupra mediului a tehnologiilor în scopuri militare sau în scopuri ostile), putem enumera: rezoluția AG ONU privind Armonia cu Natura (A/RES/67/214); raportul Secretarului General privind Armonia cu Natura (A/67/317); Raportul Secretarului General privind Armonia cu Natura (A/66/302); Rezoluția AG ONU privind Armonia cu Natura (A/RES/65/164); Rezoluția AG ONU privind Armonia cu Natura (A/RES/64/196); Studiul privind nevoia de a recunoaște și respecta drepturile Mamei Pământ (E/C/2010/4); Rezoluția AG ONU privind Ziua Internațională a Mamei Pământ (A/RES/63/278); Rezoluția AG ONU privind Anul Internațional al Planetei

Documentele recent adoptate sub egida ONU se referă în mod repetat la dreptul omului la un mediu sănătos și echilibrat, la dreptul popoarelor și al generațiilor viitoare la o înaltă calitate a vieții, care nu poate fi obținută decât cu condiția preservării, respectării și îmbunătățirii calității mediului.

Conform rezoluției adoptate de AG ONU în 22 aprilie 2009, care stabilește Ziua Internațională a Planetei Pământ ca fiind în fiecare an în ziua de 22 aprilie, se recomandă statelor membre ale ONU să adopte în politicile lor „o relație de armonie cu natura și cu Pământul, spre a atinge un echilibru just între nevoile economice, sociale și de mediu ale generațiilor prezente și cele ale generațiilor viitoare”.

Pământ, 2008 (A/RES/60/192), completate cu Agenda 21 sau cu documente elaborate sub egida ECOSOC¹⁶.

În ceea ce privește relația dintre utilizarea tehnologiilor în scopuri militare sau în alte scopuri ostile și impactul lor asupra mediului, trebuie amintit și un alt document internațional, anume *Declarația de la Johannesburg privind Dezvoltarea Durabilă*, din 4 septembrie 2002¹⁷. Aceasta a fost adoptată în urma Summitului Mondial privind Dezvoltarea Durabilă din Africa de Sud (2-4 septembrie 2002), recunoscându-se *responsabilitatea generațiilor prezente pentru gradul de civilizație și de bunăstare al generațiilor viitoare, dar și pentru calitatea vieții pe planeta Pământ* (statele părți asumându-și anumite obligații privind prezervarea ecosistemelor terestre). Pct. 13 (provocări globale referitoare la mediu) enumeră și degradarea continuă a mediului înconjurător global, prin pierderi continue de biodiversitate, prin *efecte adverse ale schimbărilor climatice (care pot fi produse inclusiv prin tehnologii folosite în scopuri militare sau în alte scopuri ostile mediului și societăților umane)*.

Conform rezoluției adoptate de AG ONU (A/RES/63/278) în 22 aprilie 2009, care stabilește Ziua Internațională a Planetei Pământ ca fiind în fiecare an în ziua de 22 aprilie¹⁸, se recomandă statelor membre ale ONU să adopte în politicile lor „o relație de armonie cu natura și cu Pământul, spre a atinge un echilibru just între nevoile economice, sociale și de mediu ale generațiilor prezente și cele ale generațiilor viitoare”¹⁹.

Dreptul generațiilor viitoare la un mediu înconjurător curat, sănătos este prevăzut și în alt document internațional, precum „*Agenda 2030*”, adoptată de Adunarea Generală a ONU prin rezoluția din 25 septembrie 2015, nr. 70/1, intitulată „*Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*” (A/RES/70/1), distribuită în 21 octombrie 2015²⁰. Statele părți s-au angajat să transmită **către generațiile**

¹⁶ Vezi <http://www.un.org/en/events/motherearthday/documents.shtml>, consultat la 7 septembrie 2016.

¹⁷ *Johannesburg Declaration on Sustainable Development*, 4 septembrie 2002, https://ec.europa.eu/environment/archives/wssd/documents/wssd_pol_declaration.pdf, consultat la 7 septembrie 2016.

¹⁸ *Chronology of Harmony with Nature*, www.harmonywithnatureun.org/chronology.html, consultat la 7 septembrie 2016.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ Vezi https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_70_1_E.pdf, consultat la 7 septembrie 2016.

viitoare bunuri și drepturi care trebuie asigurate și garantate în raport cu relația dintre tehnologiile militare și folosirea lor în scopul de a manipula mediul sau în scopuri militare sau ostile care afectează sau pot afecta pe scară largă, de o manieră gravă, mediul. Asemenea drepturi sunt: dreptul omului, al popoarelor, al societății umane, în ansamblul său, la un *mediu înconjurător global curat și sănătos*; dreptul omului, al popoarelor, la un *climat internațional de pace și securitate*; dreptul omului, al popoarelor de a trăi pe o *planetă curată, sigură, bogată în resurse*; dreptul omului, al popoarelor de a trăi o *viață eliberată de teamă, teroare, mizerie și indecență ocazionată de sărăcie și de încălcarea drepturilor omului.*

Prin documentul intitulat „Agenda 2030”, dreptul generațiilor viitoare referitoare la mediu este prevăzut în mod expres. Acestea au beneficiul privind: dreptul la dezvoltare; dreptul la un *mediu viitor global caracterizat prin pace și siguranță*; dreptul la a trăi într-o *lume viitoare eliberată de grijă, frică, mizerie și nevoi*; dreptul la a trăi într-o *lume viitoare fără sărăcie*; dreptul de a se bucura de un *mediu înconjurător curat, nepoluat și bogat în resurse*; dreptul de a trăi pe o *planetă sigură și curată.*

În mod expres, Preambulul „Agendei 2030” prevede obligația statelor părți de a respecta și de a urmări în politicile lor și în cooperarea multilaterală sau bilaterală *anumite obiective care au directă legătură cu relația mediu-conflicte armate.* Dintre acestea, reținem „*dimensiunea pace*” (presupunând crearea unor societăți tolerante, incluzive, pașnice și juste, eliberate de violență și teamă; conexiunea dintre dezvoltarea durabilă și pace). Punctul 14 din Agendă este legat de problematica sub-dezvoltării, de dezastre naturale, de *amenințările la adresa sănătății globale, de conflicte, de extremism violent, de terorism și crize umanitare ori de deplasări forțate de persoane.* „Agenda 2030” obligă statele părți să acționeze în direcția: ***soluționării și prevenirii conflictelor, a susținerii refacerii post-conflict a țărilor,*** precum și a asigurării că femeile sunt implicate în mod real ***în procesele de construcție a păcii și de creare a statului.*** Statele părți mai au și obligația de a-și conforma acțiunea cu dreptul internațional, în sensul respectării dreptului la dezvoltare al popoarelor și al dreptului la autodeterminare.

Prin documentul intitulat „Agenda 2030”, dreptul generațiilor viitoare referitoare la mediu este prevăzut în mod expres. Acestea au beneficiul privind: dreptul la dezvoltare; dreptul la un mediu viitor global caracterizat prin pace și siguranță; dreptul la a trăi într-o lume viitoare eliberată de grijă, frică, mizerie și nevoi; dreptul la a trăi într-o lume viitoare fără sărăcie; dreptul de a se bucura de un mediu înconjurător curat, nepoluat și bogat în resurse; dreptul de a trăi pe o planetă sigură și curată.

Principiile stabilite prin Declarația de la Rio (Conferința Pământului) sunt: dreptul tuturor popoarelor la o viață sănătoasă, productivă, în armonie cu natura; dreptul suveran al națiunilor de a-și exploata liber resursele proprii, fără a provoca prin aceasta daune transfrontaliere mediului; principiul poluatorul plătește; obligația națiunilor de a adopta legi eficiente cu privire la mediu etc.

Considerăm că, în ceea ce privește conținutul juridic al unor viitoare convenții internaționale ulterioare „Agendei 2030”, s-ar recomanda:

- să se prevadă obligații juridice întărite ale statelor *privind păstrarea păcii și a securității internaționale*. Această obligație ar trebui însoțită de *răspunderi clare* (conform principiului din dreptul mediului „*poluatorul plătește*” și unde folosirea tehnologiilor militare sau civile în scopuri militare sau ostile, care au produs sau sunt susceptibile să producă impact negativ, grav, de lungă durată asupra mediului sau să îl distrugă iremediabil, *să fie considerată drept „acțiune distructivă asupra mediului”*, antrenând obligații ale actorului de dezvăunare, precum și alte acțiuni concrete de restabilire a ecosistemelor afectate prin aplicațiile militare, prin agresiunile armate, prin impactul distructiv al războiului asupra mediului înconjurător);
- *statele care pornesc acțiuni armate de distrugere și atacare a altor națiuni* ar trebui supuse unui regim juridic consolidat privind răspunderea față de distrugerea mediului ca urmare a acțiunilor lor agresive armate sau cu componentă militară.

Cu privire la relația dintre mediu și obligația statelor de a-l folosi în mod pașnic, non-distructiv, de a nu-l supune degradării sau distrugerii iremediabile ca urmare a unei acțiuni militare, putem menționa și principiile stabilite prin Declarația de la Rio²¹, adoptată în urma Conferinței de la Rio din 3-12 iunie 1992, numită și Conferința Pământului (Earth Summit): dreptul tuturor popoarelor la o viață sănătoasă, productivă, în armonie cu natura; dreptul suveran al națiunilor de a-și exploata liber resursele proprii, *fără a provoca prin aceasta daune transfrontaliere mediului; principiul poluatorul plătește; obligația națiunilor de a adopta legi eficiente cu privire la mediu etc.*²². Conform principiului 24 din Declarația de la Rio, se consideră că *războiul exercită intrinsec o acțiune distructivă asupra dezvoltării durabile*, de unde obligația expresă a statelor de a se conforma normelor de drept internațional privind protecția mediului în timp de conflict armat și de a participa la dezvoltarea acestui drept, dacă este nevoie²³.

²¹ Vezi <https://www.cbd.int/doc/ref/rio-declaration.shtml>, consultat la 7 septembrie 2016.

²² Daniela Marinescu, *op. cit.*, pp. 18-19.

²³ *Ibidem*, p. 601.

Acest principiu, practic, caracterizează juridic mediul ca un „*bun civil*”, statele trebuind să renunțe la atacarea și afectarea/distrugerea mediului în caz de conflict armat sau pentru atacarea unui obiectiv militar, dacă distrugerile cauzate sau susceptibile a fi cauzate mediului ar fi mai mari decât cele ale obiectivului vizat²⁴. Doctrina amintește, în acest context, rezoluția AG ONU 43/37, din 9 februarie 1993, intitulată *Protecția mediului în timp de conflict armat*²⁵. În această rezoluție, AG ONU consideră că distrugerea nejustificată a mediului în raport cu necesitățile militare, precum și cea având un caracter gratuit sunt în mod vădit contrare dreptului internațional în vigoare (paragr. 32). Avizul Curții Internaționale de Justiție (solicitat de AG ONU prin rezoluția 49/75 K din 1994), care citează în jurisprudența sa această rezoluție, cu privire la relația dintre mediu și conflictele armate, consideră implicit ca având *caracter ilegal amenințarea sau folosirea armelor nucleare* (care cauzează distrugereri grave, de lungă durată sau ireparabile, mediului).

Un alt document internațional important este și *Declarația Mileniului*, adoptată în urma Summitului Mondial din 2000²⁶, document în care, la pct. 4 și 6, apare și *obiectivul protecției și prezervării mediului înconjurător* (exprimat prin *valoarea respectului față de natură*). Acesta este însă un obiectiv care trebuie *conectat cu celelalte principii și obiective* ale Declarației, dintre care unele au relevanță directă pentru tema de față: ***prezervarea unui climat de pace și siguranță internațională***; dreptul la dezvoltare; ***protecția categoriilor vulnerabile (inclusiv a celor care au suferit în urma genocidelor, a războaielor civile, a calamităților naturale)***; îmbunătățirea relațiilor de cooperare între țări²⁷. Pct. 6 din Declarația Mileniului (*respectul pentru natură*) consacră principiul necesității transmiterii către generațiile viitoare

În Declarația Mileniului, adoptată în urma Summitului Mondial din 2000, apare și obiectivul protecției și prezervării mediului înconjurător (exprimat prin valoarea respectului față de natură).

²⁴ *Ibidem*, p. 602.

²⁵ *Ibidem*. A se vedea A RES 43/97 *Protection of the environment in times of armed conflict*, din 9 februarie 1993, <https://undocs.org/en/A/RES/47/37>, consultat la 12 februarie 2020. A se vedea și A RES 37/137 *Protection against products harmful to health and to environment*, 17 decembrie 1982, <https://undocs.org/en/A/RES/37/137>, consultat la 12 februarie 2020; A RES 47/195, 1 martie 1993, *Protection of global climate for present and future generations of mankind*, <https://undocs.org/en/A/RES/47/195>, consultat la 12 februarie 2020.

²⁶ UNGA, Resolution 55/2, *United Nations Millennium Declaration*, New York, 8 septembrie 2000, www.un.org/millennium/declaration/ares552e.htm, consultat la 12 februarie 2020.

²⁷ Paul Boncutiu, *Declarația Mileniului*, Partea întâi, anul 2000, 12 decembrie 2010, Ziare.com, <http://www.ziare.com/international/onu/declaratia-mileniului-partea-intai-anul-2000-1061123>, consultat la 12 februarie 2020.

Secretarul General al ONU, Ban Ki-Moon, considera, în 2015, că una dintre provocările globale ale secolului XXI și ale societății umane de azi sunt schimbările climatice, la care se adaugă provocări la adresa păcii și securității internaționale și la adresa drepturilor omului.

a resurselor bogate ale planetei, inclusiv prin *introducerea principiului moderației în managementul* tuturor speciilor vii și al resurselor naturale²⁸.

Secretarul General al ONU, Ban Ki-Moon, considera, în 2015²⁹, că una dintre provocările globale ale secolului XXI și ale societății umane de azi sunt **schimbările climatice, la care se adaugă provocări la adresa păcii și securității internaționale și la adresa drepturilor omului**. Statele au obligația de a crea *un climat universal de pace și securitate internațională*, conectat cu *nevoia de protecție a mediului înconjurător (războiul fiind o altă cauză a degradării, a poluării uneori ireversibile a naturii)*, consideră acesta. În viziunea sa, problema schimbărilor climatice trebuie privită ca fiind conectată „*cu probleme globale de tip financiar, economic, intern, de securitate, având influență asupra securității alimentare, sănătății, apei*”³⁰.

Schimbările climatice sunt privite de Ban Ki-Moon, în alt discurs, ca implicând „*obligația juridică, dar și interesul tuturor națiunilor lumii de a păstra un climat universal de pace și securitate*”³¹. Schimbările climatice reprezintă, în viziunea sa, „*un multiplicator de amenințări, mai cu seamă la nivel internațional, vremea extremă, dezastrelor naturale provocate de aceasta ducând la crize umanitare și la deplasări masive de populații, tot mai intense, spre țările bogate, punând în pericol securitatea internațională*”³².

Pe plan european, se poate remarca *interesul UE în a contribui atât la eforturile de consolidare a dreptului internațional al mediului, cât și la o protecție juridică îmbunătățită cu privire la mediu*, ca răspuns la inițiativa Franței de a se negocia la nivel internațional un așa-numit *Pact Global pentru Mediu*³³. Această inițiativă este destinată să ușureze implementarea deja existentului drept internațional al mediului.

²⁸ UNGA, Resolution 55/2, *loc. cit.*

²⁹ Secretarul General Ban Ki-Moon, Paris, 29 aprilie 2015, *Address at the Institute d'Etudes Politiques de Paris: The United Nations at 70: New Global Challenges: A Conversation with Ban Ki-Moon*, UN News Centre, www.un.org/apps/news/infocus/speeches, consultat la 12 februarie 2020.

³⁰ *Ibidem.*

³¹ *Declarație – Secretary-General's Message to High-Level Side Event on Climate Change and Security* (susținută de Janos Pasztor), New York, 30 septembrie 2015, www.un.org/sg/statements, consultat la 12 februarie 2020.

³² *Ibidem.*

³³ *Road map al Comisiei Europene*, Ref. Ares (2018)900428 - 15/02/2018, <http://pactenvironment.org>, consultat la 12 februarie 2020.

Proiectul a fost introdus de Franța la AG ONU în 19 septembrie 2017, ca urmare a întrunirii ministeriale a celei de-a 72 sesiuni a AG ONU³⁴. La propunerea Franței, s-a reținut ideea de a se crea *un Grup al Prietenilor Pactului*, pentru a emite un proiect de rezoluție spre a fi adoptat de AG ONU și a se deschide formal dezbaterile pentru acest Pact (cu subiecte aflate pe masa negocierilor în 2018)³⁵. Scopul Grupului de Prieteni ai Pactului este de a forma un grup de lucru deschis, pentru a negocia Pactul sub auspiciile AG ONU, fiind prevăzut a-și termina lucrările în acest an, când este de dorit să își expună rezultatul unei conferințe interguvernamentale. În acest context, se consideră că UE are competența în câmpul oferit de art. 192 (1) TFEU (protecția de mediu). Comisia poate acționa doar în baza autorizației emise de Consiliu pentru negocierea acestui instrument internațional, în numele UE³⁶.

Este important de remarcat faptul că *Pactul Global pentru Mediu* propus de Franța se dorește, de la bun început, a fi o *codificare a principiilor înscrise în Declarația de la Rio, ca un al treilea pact internațional*. El s-ar înscrie în categoria pactelor internaționale privind drepturile omului, precum Pactul internațional privind drepturile civile și politice/1966, Pactul internațional privind drepturile economice, culturale și sociale/1966 sau chiar Declarația universală a drepturilor omului din 1949. În data de 10 mai 2018, AG ONU a adoptat rezoluția 72/277, intitulată „*Towards a Global Pact for the Environment*”³⁷.

În *Pactul Global pentru Mediu*, supus dezbaterilor AG ONU, la inițiativa franceză, încă din 2017, apar *inovații și codificări importante*, precum: stabilirea unui drept universal la un mediu sănătos, intact, ca drept al omului, ce poate fi invocat în fața instanțelor judiciare pe plan național, internațional și regional; unificarea principiilor directoare ale dreptului internațional al mediului într-un singur document legal; împuternicirea cetățenilor de a face responsabile guvernele lor și pe cele vecine pentru politicile de mediu³⁸.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Global Pact for the Environment*, <https://www.iucn.org/commissions/world-commission-environmental-law/wcel-resources/global-pact-environment>, consultat la 12 februarie 2020.

³⁸ *Ibidem*.

În Pactul Global pentru Mediu, supus dezbaterilor AG ONU, la inițiativa franceză, încă din 2017, apar inovații și codificări importante, precum: stabilirea unui drept universal la un mediu sănătos, intact, ca drept al omului, ce poate fi invocat în fața instanțelor judiciare pe plan național, internațional și regional; unificarea principiilor directoare ale dreptului internațional al mediului într-un singur document legal; împuternicirea cetățenilor de a face responsabile guvernele lor și pe cele vecine pentru politicile de mediu.

Pactul Verde European se dorește o prioritate a Comisiei Europene, sub conducerea Ursulei von der Lyen. Prin acest Pact, un adevărat program de guvernare europeană propus și asumat de Comisia Europeană în 2020, se recunoaște de către UE faptul că „schimbările climatice și climatul global sunt semnificativi multiplicatori de amenințări și o sursă de instabilitate”.

Pe plan european, în cadrul UE, trebuie remarcat și recentul document intitulat *Pactul Verde European*³⁹, care se dorește o prioritate a Comisiei Europene, sub conducerea Ursulei von der Lyen. Prin acest Pact, un adevărat program de guvernare europeană propus și asumat de Comisia Europeană în 2020, se recunoaște de către UE faptul că „schimbările climatice și climatul global sunt semnificativi multiplicatori de amenințări și o sursă de instabilitate”. Interesele de securitate, menționate în acest context, „sunt factori ce vor fi preschimbați de tranziția ecologică”⁴⁰, fapt ce, în aprecierea UE, va crea provocări pentru un anumit număr de țări și societăți. UE va lansa *Pactul European privind Clima în martie 2020*, pentru a încuraja înțelegerea extinsă (la nivelul opiniei publice) a amenințărilor de mediu ca *amenințări de securitate* și modul de combatere a acestor amenințări⁴¹. Este important de menționat angajamentul luat de UE prin Comisia Europeană, care a lansat acest Pact ambițios, de a încuraja „cooperarea cu toți partenerii” (state, actori non-statali, state terțe, state membre) pentru „a crește capacitatea de a preveni ca amenințările de mediu să devină surse de conflict, de insecuritate globală, de deplasări de populații și de migrări forțate”⁴². Politica externă și politica de apărare și securitate comună a UE trebuie să includă și dimensiunea politicilor climatice⁴³, în viziunea Comisiei. Nu sunt însă prevăzute impactul tehnologiilor militare sau al tehnologiilor civile folosite în scopuri militare sau în alte scopuri ostile, asupra mediului, și nici măsurile de prevenire a degradării sau distrugerii mediului ca urmare directă a războaielor, a conflictelor armate de orice tip.

CONCLUZII

După cum am observat, este vorba de un domeniu al dreptului internațional al mediului explorând o relație juridică (mediu-conflicte armate), pe care o considerăm de mare importanță pentru societatea secolului XXI, dat fiind *neconținutul avans tehnologic și științific privind*

³⁹ Brussels, 11.12.2019 COM(2019) 640 final. *Communication from the Commission to the European Parliament, European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. The European Green Deal*, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/european-green-deal-communication_en.pdf, consultat la 12 februarie 2020.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*.

tehnologiile militare și cele civile folosite însă în scopuri ostile, precum și cursa înarmărilor, la care asistăm în prezent, ca o reluare a perspectivei neo-realiste în politica internațională. Mediul și dreptul internațional al mediului devin, atât din perspectiva problemelor globale, precum schimbările climatice, cât și a celor expuse aici, domenii esențiale pentru a oferi o protecție sporită ecosistemelor terestre și părților lor care pot fi expuse sau sunt expuse în mod concret, în cazul unor crize cu componentă militară sau al unor conflicte militare, inclusiv regionale, pericolului de distrugere sau de degradare de lungă durată, grave sau ireparabile.

Este important că doctrina și jurisprudența internațională în materie *recunosc necesitatea consacării exprese la nivelul unei convenții internaționale pe acest subiect, a mediului ca bun civil. Ar trebui introdusă și interdicția expresă în sarcina statelor, dar și a actorilor non-statali implicați în conflicte armate, de a utiliza mediul în sens militar, mediul ca fiind o componentă militară a războiului sau a conflictului respectiv. Ar trebui introdusă, de asemenea, o interdicție expresă privind folosirea armelor de distrugere în masă asupra mediului, fie cu caracter gratuit, fie cu scop de intimidare a altor state, fie cu scop de agresiune asupra altor state sau grup de state. Ar trebui introdusă și interdicția de a utiliza drone în conflictele militare cu scopul de a distruge mediul aflat în jurisdicția altor state sau în zonele libere. Ar trebui introdusă și interdicția de a folosi tehnologii civile în scopuri ostile mediului, indiferent că vorbim de mediu natural mixt sau urban (artificial, adică așezările umane). Se pot face corelări și îmbunătățiri juridice între convențiile clasice deja adoptate de state în materia purtării războaielor și obligațiile recente, asumate de state prin declarațiile de la Rio, Johannesburg ori prin „Agenda 2030”.*

Rezultă că ne aflăm în prezența unui *domeniu ce trebuie îmbunătățit juridic, atât prin efortul statelor (pe calea dezbaterii și adoptării prin AG ONU a diferitelor rezoluții în materie sau prin semnarea unei convenții internaționale special dedicate acestui subiect), cât și prin implicarea actorilor non-statali (ONG-uri, media globale, organizații, corporații transnaționale) pentru a prezerva mediul și a-l transmite generațiilor viitoare ca un mediu sănătos, curat, neafectat de distrugerile cauzate de războaie și de conflicte armate sau de tehnologiile civile folosite în scopuri ostile mediului.*

Mediul și dreptul internațional al mediului devin domenii esențiale pentru a oferi o protecție sporită ecosistemelor terestre și părților lor care pot fi expuse sau sunt expuse în mod concret, în cazul unor crize cu componentă militară sau al unor conflicte militare, inclusiv regionale, pericolului de distrugere sau de degradare de lungă durată, grave sau ireparabile.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, A RES 37/137/*Protection against products harmful to health and to environment*, 17 decembrie 1982. <https://undocs.org/en/A/RES/37/137>
2. ***, A RES 47/195, 1 March 1993, *Protection of global climate for present and future generations of mankind*, <https://undocs.org/en/A/RES/47/195>
3. ***, A RES 43/97 *Protection of the environment in times of armed conflict*, din 9 februarie 1993. <https://undocs.org/en/A/RES/43/97>.
4. *Global Pact for the Environment*, <https://www.iucn.org/commissions/world-commission-environmental-law/wcel-resources/global-pact-environment>
5. ***, *Harmony with Nature*, Report of the Secretary General, UNGA, A/67/317.
6. ***, *The Millennium Development Goals Report, 2014, We Can End Poverty*, United Nations, New York, 2014, www.undp.org/content/undp/en
7. ***, Resolution adopted by the General Assembly, 60/192, *International Year of Planet Earth*, 2008, A/RES/60/192.
8. ***, Secretary-General Ban Ki-Moon, Paris, 29 April 2015, *Address at the Institute d'Etudes Politiques de Paris: The United Nations at 70: New Global Challenges: A Conversation with Ban Ki-Moon*, UN News Centre, www.un.org/apps/news/infocus/speeches
9. ***, UNGA, Resolution 55/2, *United Nations Millennium Declaration*, New York, 8 sept. 2000, www.un.org/millennium/declaration/ares552e.htm
10. Paul Boncuțiu, *Declarația Mileniului*, Partea întâi, anul 2000, 12 decembrie 2010, Ziare.com, <http://www.ziare.com/international/onu/declaratia-mileniului-partea-intai-anul-2000-1061123>.
11. Daniela Marinescu, *Tratat de dreptul mediului*, ediția a IV-a, revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2010.
12. Adrian Năstase, *Documenta universales I, Documente fundamentale ale dreptului internațional contemporan și ale relațiilor internaționale*, ediție îngrijită de Roxana Frailich, Asociația Română pentru Educație Democratică, Regia Autonomă Monitorul Oficial, București, 1997.

WEBGRAFIE:

1. <http://www.un.org/en/events/motherearthday/documents.shtml>, accesat în 7 sept. 2016.
2. <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>
3. <https://www.cbd.int/doc/ref/rio-declaration.shtml>

4. https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_70_1_E.pdf
5. https://ec.europa.eu/environment/archives/wssd/documents/wssd_pol_declaration.pdf
6. <file:///C:/1976-enmod-icrc-factsheet.pdf>
7. <https://www.unog.ch/enmod>
8. <https://www.refworld.org/docid/3b00f22a10.html>.

